

160 DE ANI DE DREPT DE AUTOR ÎN ROMÂNIA

Ciprian Raul Romițan*

Rezumat

La 13 aprilie 2022 s-au împlinit 160 de la adoptarea în 1862, pe timpul domniei lui Cuza Vodă, a Legii presei, primul act normativ care a reglementat drepturile autorilor de opere literare și artistice din România. Legea, considerată a fi o „compilație” după legea franceză apărută în anul 1793, recunoștea scriitorilor, compozitorilor de muzică, dar și creatorilor de opere artistice, dreptul de a se bucura „ca de o proprietate”, în tot timpul vieții lor, de dreptul de a reproduce, de a vinde sau de a ceda operele lor.

Totodată, legea prevedea și obligativitatea autorilor români și străini sau a cesionarilor drepturilor lor de a depune un număr de exemplare ale operei la Ministerul Instrucțiunii Publice, la Prefecturi și la Biblioteca din Iași, depuneri ce erau cerute pentru constatarea dreptului de proprietate al autorilor.

Acest prim act normativ ce a reglementat pentru întâia oară, în România, drepturile autorilor de opere literare și artistice a fost în vigoare aproape 51 de ani, fiind abrogat ca urmare a promulgării, la 15 iunie 1923, a Legii asupra proprietății literare și artistice.

Cuvinte-cheie: autor, drept de autor, opere literare, opere artistice, proprietate, depozit legal

Abstract

April 13, 2022 marked the 160th anniversary of the adoption in 1862, during the reign of Cuza Voda, of the Press Law, the first normative act that regulated the rights of authors of literary and artistic works in Romania. The law, considered to be a „compilation” of the French law of 1793, recognized the right of writers, composers of music and creators of artistic works to enjoy „as property”, throughout their lives, the right to reproduce, sell or transfer their works.

At the same time, the law also required Romanian and foreign authors or the assignees of their rights to deposit a number of copies of the work at the Ministry of Public Instruction, at the Prefectures and at the Library of Iasi, deposits that were required to establish the authors' right of property.

* Lect. univ. dr., Universitatea „Româno-Americană” – Facultatea de Drept, vicepreședinte al Asociației ALAI România și al Asociației Științifice de Dreptul Proprietății Intellectuale, avocat partener al SCA „Roș și Asociații”, E-mail: ciprian.romitan@rvsa.ro.

This first normative act which regulated for the first time, in Romania, the rights of authors of literary and artistic works was in force for almost 51 years, being repealed following the promulgation, on 15 June 1923, of the Law on Literary and Artistic Property.

Keywords: author, copyright, literary works, artistic works, property, legal deposit

Résumé

Le 13 avril 2022, 160 ans se sont écoulés depuis l'adoption en 1862, sous le règne de Cuza Vodă, de la loi sur la presse, le premier acte normatif réglementant les droits des auteurs d'œuvres littéraires et artistiques en Roumanie. La loi, considérée comme une « compilation » après la loi française parue en 1793, reconnaissait aux écrivains, compositeurs de musique mais aussi créateurs d'œuvres artistiques, le droit de jouir « comme d'une propriété », durant toute leur vie, du droit de reproduire, vendre ou céder leurs œuvres.

Dans le même temps, la loi stipulait également l'obligation des auteurs roumains et étrangers ou des cessionnaires de leurs droits de soumettre un certain nombre d'exemplaires de l'œuvre au Ministère de l'Instruction Publique, aux Préfectures et à la Bibliothèque de Iasi, soumissions qui étaient requises pour établir les droits de propriété des auteurs.

Ce premier acte normatif qui réglementait pour la première fois, en Roumanie, les droits des auteurs d'œuvres littéraires et artistiques a été en vigueur depuis près de 51 ans, abrogé à la suite de la promulgation, le 15 juin 1923, de la Loi sur la propriété littéraire et artistique.

Mots-clés: auteur, droit d'auteur, œuvres littéraires, œuvres artistiques, propriété, dépôt légal

1. Noțiuni introductive¹

Deși din punct de vedere politic Unirea Principatelor Române s-a materializat la 24 ianuarie 1859, din punct de vedere administrativ separația celor două state s-a mai menținut până la 24 ianuarie 1862 când, Adunările Elective de la Iași și București s-au unit într-un parlament unic, s-a ales un singur guvern, iar orașul București a devenit capitala noului stat

¹ Pentru realizarea acestui studiu am folosit și alte scrieri ale mele pe care le-am revizuit și completat: Ciprian Raul Romițan, *Nașterea și evoluția dreptului de autor*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. 151-160; Ciprian Raul Romițan, *150 de ani de la adoptarea în România a primei legi care a reglementat drepturile autorilor de opere literare și artistice (13 aprilie 1862-13 aprilie 2012)*, în Revista română de dreptul proprietății intelectuale nr. 1/2012, pp. 11-32.

român unitar. Tot la 24 ianuarie 1862, domnitorul Alexandru Ioan Cuza² a prezentat un amplu program de reforme în fața primului Parlament al României denumit „*Adunarea Legislativă a României*”.

După această dată, în România unită a început o vastă și, totodată, dificilă operă de legiferare și unificare legislativă în scopul organizării noului stat modern și unitar³. Printre noile acte normative adoptate s-a aflat și **Legea presei din 13 aprilie 1862**⁴.

2. Legea presei din 13 aprilie 1862

Așadar, după cum am mai menționat, prima lege care a reglementat drepturile autorilor de opere literare și artistice după Unirea Principatelor Române de la 24 ianuarie 1859 a fost **Legea presei din 13 aprilie 1862**⁵ adoptată de primul Parlament al noul stat suveran⁶. În imaginea de mai jos vă prezentăm prima pagină din Monitorul – Jurnalul Oficial al Principatelor Unite, nr. 81 din 13 aprilie 1862, în care a fost publicat acest nou act normativ de o mare însemnătate pentru autorii de opere literare și artistice⁷.

² Alexandru Ioan Cuza (1820-1873), primul domnitor al Principatelor Unite și al Statului național România.

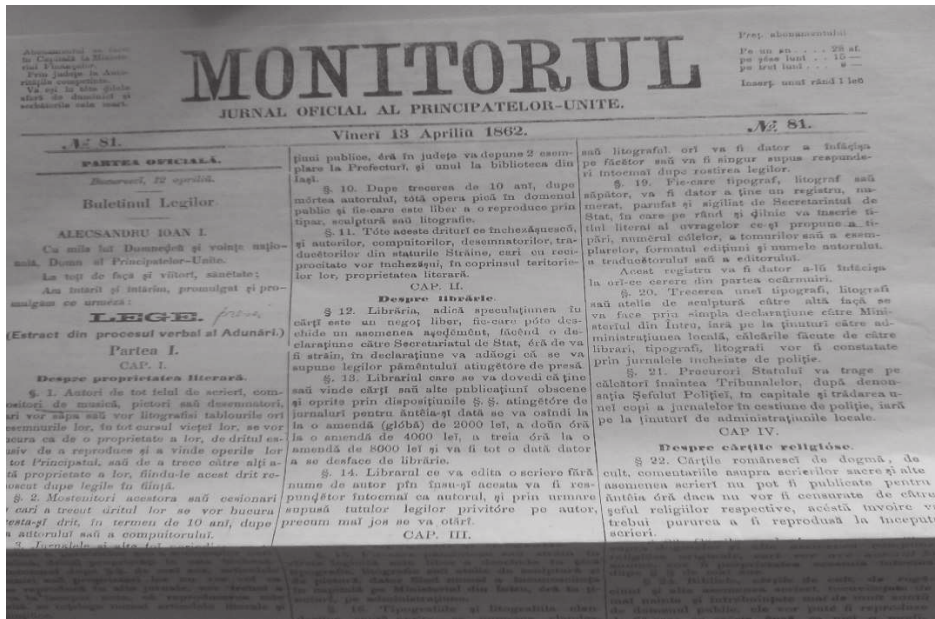
³ Pentru aprofundări cu privire la perioada domniei lui Cuza, a se vedea Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Ed. Științifică, București, 1966.

⁴ Pentru a marca această aniversare, Asociația ALAI România, membră a Asociației Literare și Artistice Internaționale (înființată în anul 1978 din inițiativa lui Victor Hugo) și Asociația Științifică de Dreptul Proprietății Intelectuale (ASDPI), cu sprijinul ALAI Int. și contribuția: ALAI Canada, ALAI Cipru, ALAI Grecia, ALAI Italia, Asociația Franceză pentru Protecția Internațională a Drepturilor de Autor (AFPIDA) și ALAI Spania, toate membre ale Asociației Literare și Artistice Internaționale (ALAI Int.), au organizat în București, la data de 24 iunie 2022, Conferința Internațională „**Provocările dreptului de autor la 160 de ani de la prima reglementare a acestora în România și la 150 de ani de drepturi morale de autor în lume**”. Toate cele 28 de materiale prezentate în cadrul acestui eveniment științific internațional vor fi publicate în două volume: unul în limba română iar celălalt în limbile engleză și franceză, limbi în care s-a desfășurat întregul eveniment.

⁵ Publicată în Monitorul – Jurnalul Oficial al Principatelor Unite, nr. 81 din 13 aprilie 1862. Ulterior, legea a fost modificată prin Legea din 24 martie 1904 pentru obligațiunile atelierelor de arte grafice, promulgată prin Decretul nr. 1021 din 19 martie 1904; modificată prin Legea din 4 iunie 1904; modificată prin Legea din 27 noiembrie 1922 privind depozitul legal.

⁶ Legea a fost votată cu 52 bile albe contra 42 bile negre, ceea ce dovedea că mulți parlamentari, nu au fost de acord cu acest act normativ deoarece acorda autorităților statului un drept de control asupra mesajului publicistic și prevedea și o serie de sancțiuni, fapt ce a făcut ca în anii următori să fie intentate numeroase acțiuni în instanță fiind chiar interzise unele publicații (Dan Berindei, *Constituirea României. Alexandru Ioan Cuza, domnul unirii și al reformelor*, în volumul *Istoria românilor*, vol. VII, tom I (1821-1878), Ed. Enciclopedică București, 2003, p. 504).

⁷ Monitorul se poate consulta în colecția existentă la Biblioteca Academiei Române.

Legea, apărută sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, „*acest domn gospodar căruia nici una din problemele importante ale țării nu i-a scăpat, s-a dovedit inspirat și în această materie*”⁸, considerată o „*compilațiune*” după legea franceză din 1793 asupra proprietății literare, arăta că „*dreptul autorilor asupra operelor lor constituie un drept de proprietate*”⁹.

Astfel, primul articol al legii prevedea că „*autorii de tot felul de scrieri, compozitorii de muzică, pictorii sau desenatorii care vor săpa sau litografia tablourile ori desenurile lor se vor bucura în tot timpul vieții lor, ca de o proprietate, de dreptul exclusiv de a reproduce, cesiona și vinde operele lor, fiindu-le acest drept recunoscut după legile în ființă*”¹⁰ (s.n.). În alte cuvinte, legea recunoștea scriitorilor, compozitorilor de muzică dar și creatorilor de opere artistice, dreptul de a se bucura „ca de o proprietate”,

⁸ Viorel Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, Curs universitar*, Ed. Global Lex, București, 2001, p. 39.

⁹ Ulterior fiind modificată în 1866, 1874, 1884, 1885 și 1904. Pentru detalii, a se vedea Constantin N. Hamangiu, *Proprietatea literară și artistică, Teză pentru luarea licenței în drept*, Ed. Imprimeria Statului, București, 1893, p. 145.

¹⁰ Prin expresia „după legile în ființă” se va înțelege: Constituția de la 1866, care în art. 19 prevedea că „*Proprietatea de orice natură (deci și proprietatea intelectuală) este sacră și inviolabilă*”, text confirmat și de Codul civil de la 1866 în art. 11, 480-482 și 998; de art. 339, 340-342 și 398 din Codul penal de la 1866, precum și de unele Convenții încheiate de România cu Italia la 20 martie 1907, cu Franța la 19 iulie 1907, cu Austria la 4 martie 1910 și cu Belgia la 1 iunie 1910 ș.a.

în tot timpul vieții lor, de dreptul de a reproduce, de a vinde sau de a ceda operele lor¹¹.

După cum am mai arătat în alte lucrări¹², dacă primele legi care au reglementat aceste drepturi le considerau *drepturi de proprietate*, pe aceeași linie situându-se și jurisprudența vremii, mai târziu, această calificare de drept de proprietate a început să fie înlocuită de noțiunea de **drepturi intelectuale** care a fost preluată și susținută în diverse variante.

Astfel, dacă Augustin-Charles Renouard¹³ este considerat a fi **primul autor** care a folosit, chiar în titlul lucrării sale „*Tratat de drepturile autorului în literatură, științe și artele frumoase*”, publicată în anul 1838, expresia „**drept de autor**” pentru a înlocui termenul „*proprietate literară și artistică*”¹⁴, se pare că Alfred Nion¹⁵ a folosit pentru prima oară sintagma „**proprietate intelectuală**” în lucrarea „*Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs*” publicată în 1846¹⁶.

Pe aceeași linie, trebuie să amintim și pe profesorul belgian Edmond Picard¹⁷ care, într-un articol intitulat *Embriologie juridique, nouvelle classification des droits*, publicat în 1883 în „*Journal du droit international privé*”, a propus ca denumirea „*proprietate intelectuală*” să fie înlocuită cu sintagma „*drept intelectual*”, idee pe care o formulase încă din 1874 în calitate de membru al unei comisii de pregătire a unor legi în materie¹⁸ și pe care a reluat-o și dezvoltat-o în lucrarea „*Le droit pur*”, edițiile publicate în 1899, 1908 și 1920 în care, pe lângă drepturile clasice consacrate de dreptul roman, respectiv drepturile personale (*iura in persona ipsa*), drepturile obligaționale (*iura in persona aliena*) și drepturile reale (*iura in re materiali*), a mai adăugat o grupare, denumită „**drepturile intelectuale**”¹⁹.

¹¹ În același sens, Lakanal, raportorul legii franceze din 19 iulie 1793 asupra proprietății literare, aprecia că „*dintre toate proprietățile ceea ce se poate contesta mai puțin, este fără îndoială cea a producțiilor genului și dacă trebuie să ne mirăm de ceva, este de faptul că a mai putut fi nevoie ca această proprietate să fie recunoscută și exercițiul ei să fie asigurat printr-o lege pozitivă*” (Viorel Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis*, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 84).

¹² Ciprian Raul Romițan, *op. cit.*, (2018), pp. 192-194.

¹³ Augustin-Charles Renouard (1794-1878) a fost un jurist de seamă și om politic francez.

¹⁴ Jules Renouard, *Traité des droits d'auteur, dans la littérature, les sciences et les beaux-arts, apud Marie Cornu, Isabelle De Lamberterie, Pierre Sirinelli, Catherine Wallaert, Dictionnaire comparé du droit d'auteur et du copyright*, CNRS éditions, Paris, 2003, p. 12; Anne Latournerie, *Petite histoire des batailles du droit d'auteur*, în „*Multitudes*”, nr. 5, mai 2001, accesibilă în <http://www.multitudes.net/Petite-histoire-des-batailles-du/> (accesată la 16 aprilie 2022).

¹⁵ Alfred Nion (1820 -1885) a fost doctor în drept și avocat francez.

¹⁶ <http://visualiseur.bnf.fr/ark:/12148/cb344442139/date1883> (accesat la 16 aprilie 2022).

¹⁷ Edmond Picard (1836-1924) a fost jurist, scriitor și profesor belgian.

¹⁸ Pentru detalii, a se vedea Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 3; *Bibliografie*, în „*La propriété industrielle*”, nr. 6, iunie 1959, p. 20, în www.wipo.int.

¹⁹ Edmond Picard, *Le droit pur*, Editeur Ernest Flammarion, Paris, 1920, pp. 92-94.

Pe ale noastre meleaguri, în doctrina vremii²⁰, profesorul Constantin Dissescu²¹, susținut de studentul său Constantin Hamangiu²², combătea ideea unei proprietăți arătând că „nu poate fi vorba de drept de proprietate, de cât acolo unde există cele două caractere esențiale și fundamentale: exclusivitatea și perpetuitatea”.

În același sens s-a pronunțat și Curtea de Casație franceză care, într-o hotărâre din 25 iulie 1887, a arătat că „drepturile autorului și monopolul pe care-l conferă sunt desemnate, pe nedrept, fie în limbajul uzual, fie în limbajul juridic sub numele de **proprietate**. Dar departe de a constitui o proprietate ca cea pe care Codul civil o definește și o reglementează pentru bunurile mobile și imobile, drepturile autorilor conferă titularilor privilegiul exclusiv al unei exploatare temporare: acest monopol al exploatarei cuprinde dreptul de reproducere și de vânzare a copiilor operei și este reglementat prin lege, făcând și obiectul unor convenții internaționale, la fel ca dreptul care rezultă din realizarea de invenții, desene și modele industriale sau mărci de fabrică și care constituie ceea ce este cunoscut sub denumirea de proprietate industrială”²³.

Din practica judiciară a instanțelor române de la sfârșitul secolului al XIX-lea se observă că și ele erau confuze în ceea ce privește natura juridică a dreptului de autor. Astfel, într-o sentință a Tribunalului Ilfov din 17 martie 1882 se arăta că „dreptul de autor întrunește toate condițiile unei adevărate proprietăți, astfel încât art. 480 C. civ. care regulează în general dreptul de proprietate, reglementează implicit și dreptul de proprietate literară”²⁴. De asemenea, într-o altă decizie a aceleiași instanțe din 19 mai 1882 se arăta că „Din combinarea art. 19 din Constituție cu art. 480 C. civ., art. 339 C. civ. și cu art. 1 al Legii presei din 13 aprilie 1862, rezultă că proprietatea literară și artistică este recunoscută și respectată, putând proprietarul să se bucure în mod exclusiv și absolut de lucrul său, și că cel ce o violează este dator să repare prejudiciul ce a cauzat, conform art. 998 C. civ.”²⁵.

În zilele noastre marea majoritate a autorilor sunt de acord că dreptul de autor nu este un drept de proprietate, ci un drept complex care este

²⁰ Constantin Hamangiu, *Proprietatea literară și artistică*, București, Imprimeria Statului, 1893, pp. 141-142.

²¹ Constantin G. Dissescu (1854-1932) a fost judecător la Tribunalul Ilfov, profesor la Universitatea din București, Facultatea de Drept, ministru al justiției, precum și ministru al cultelor și instrucțiunii publice.

²² Constantin Hamangiu (1869-1932) a fost un jurist de marcă, judecător, procuror, ministru al justiției în guvernul condus de Nicolae Iorga, membru de onoare al Academiei Române.

²³ Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe. Tratat*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 3.

²⁴ Tribunalul Ilfov, secția a II-a, sentința din 17 martie 1882, în *Dreptul nr. 38/1887*, apud Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 302.

²⁵ Tribunalul Ilfov, secția a III-a, decizia din 19 mai 1892, apud Constantin N. Hamangiu, Nicolae Georgean, *Codul civil adnotat*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2003, speța 15, p. 606.

reglementat de reguli proprii. În acest sens, profesorul Viorel Roș menționează că „nu se poate pune semnul egalității între rezultatul creației intelectuale și bunurile care constituie obiect al proprietății în dreptul comun și că nu se poate asimila regimul creației intelectuale cu regimul proprietății”²⁶, opinie la care achiesăm.

Întrucât Legea presei de la 1862 nu definea condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o operă, această sarcină revenea instanțelor de judecată. În acest sens, într-o decizie a Înaltei Curți de Casațiune și Justiție Română se arăta că „Legea nedefinind caracterele care constituie pentru un produs artistic o creațiune de natura celei pe care Legea din 1862 a înțeles a o proteja, aparține judecătorilor de fapt a aprecia prin o constatare suverană, dacă produsul oferit aprecierii lor reintră, prin natura sa, în operele de artă protejate prin această lege”²⁷.

Potrivit art. 2 din Legea presei de la 1862, moștenitorii autorului succedau la drepturile acestuia pentru o perioadă de 10 ani de la data morții lui *de cuius*. Cu privire la această durată, de numai 10 ani, în expunerea de motive a proiectului Legii presei din 1923, prezentată în Parlamentul României de Constantin Banu, ministrul cultelor și al artelor, se recunoștea că este prea scurt, însă având în vedere că la 1862 literatura noastră era abia în formare acest termen putea fi îndestulător²⁸.

Drepturile autorilor străini erau recunoscute și garantate prin art. 11, însă, sub rezerva *reciprocității*, cu precizarea că aceștia nu puteau beneficia

²⁶ Viorel Roș, *op. cit.*, (2001), p. 31; Pentru o analiză complexă a naturii juridice și a conținutului dreptului de autor, a se vedea Viorel Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, vol. I, Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis*, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 21 și pp. 266-283.

²⁷ Înalta Curte de Casațiune și Justiție, secțiunea II, ședința din 21 septembrie 1893, sentința nr. 148, în „Dreptul” nr. 62/1863, *apud* Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 114.

²⁸ Dacă Legea din 1862 limita durata dreptului de autor la 10 ani din momentul în care acesta se transmitea moștenitorilor autorului, în art. 4 al Legii din 1923 se prevedea că după moartea autorului, moștenitorii săi precum și cesionarii lor, se vor bucura timp de 30 de ani de aceleași drepturi de care s-a bucurat autorul. Astăzi (aprilie 1923, n.a.), arăta Constantin Banu, când „literatura noastră este în plină dezvoltare și ținând cont și de situația economică a scriitorilor și artiștilor noștri, termenul de 30 de ani nu poate fi considerat a fi prea lung”. Majorarea duratei dreptului de autor de la 10 la 30 de ani s-a realizat destul de târziu în țara noastră dacă avem în vedere că, în aceeași perioadă, în Franța, Rusia, Belgia și Ungaria această durată a fost majorată de la 10, 20 și 30 de ani la 50 de ani, în Italia de la 20 și 30 de ani la 40 de ani (plus alți 40 de ani sub formă de redevență), în Spania de la 30 de ani la 80 de ani etc. Noua lege română asupra proprietății literare și artistice a constituit, după cum arăta Constantin Hamangiu, „un pas mare și important făcut în garantarea și respectarea cât mai puternică și mai complet posibilă, a dreptului de autor al scriitorilor și artiștilor români și străini, asupra operelor sale și a constituit una din cele mai complete și mai moderne reglementări în domeniu, din acea vreme” (Constantin N. Hamangiu, *Proprietatea literară și artistică în România, Comunicare făcută Congresului din Varșovia la 2 octombrie 1926*, Ed. „Curierul Judiciar”, București, 1926, p. 10).

în România de drepturile ce le-au fost recunoscute în țara lor de origine. Această reglementare era o noutate față de legea franceză din 1793 care nu prevedea condiția reciprocității. Totuși, unele legislații ale vremii recunoșteau drepturile străinilor sub rezerva reciprocității legale sau de fapt: Danemarca (1828); unele state germane (1829-1830); Grecia (1833); Prusia (1837); Austria (1843) și Portugalia (1851). În Anglia, o lege adoptată în 1844 dădea reginei dreptul să acorde „*printr-o ordonanță colectivă garantarea drepturilor autorilor sau artiștilor dintr-o țară străină care garantează și ea resortisanților englezi protecția drepturilor lor*”. În Franța, prin Decretul-lege din 1852, se recunoștea „*autorilor de opere literare sau artistice publicate în străinătate aceleași drepturi ca și autorilor de opere publicate în Franța, fără nicio condiție de reciprocitate*”²⁹.

În art. 9 al legii era prevăzută obligativitatea autorilor români și străini sau a cesionarilor drepturilor lor de a depune un număr de patru exemplare ale operei la Ministerul Instrucțiunii Publice iar în județe, la prefecturi se depuneau două exemplare și unul la Biblioteca din Iași, depuneri ce erau cerute pentru constatarea dreptului de proprietate al autorilor: „*Oricine va da la lumină o operă, fie tipărită, săpată ori litografiată, va fi dator a depune patru exemplare la Ministerul Instrucțiunii Publice, iar în județe va depune două exemplare la Prefecturi și unul la Biblioteca din Iași*”.

Din analiza art. 9 al legii se observă că, sub imperiul primei legi din România care reglementa drepturile autorilor de opere literare și artistice, protecția era condiționată de îndeplinirea unei formalități, și anume, **constituirea unui depozit** pentru recunoașterea dreptului însuși³⁰.

²⁹ Ed. N. Elian, *Reglementarea internațională a proprietății intelectuale (Proprietatea industrială, literară, artistică și științifică)*, Ed. Tipografia finanțe și industrie, București, 1940, p. 112.

³⁰ Obligatorietatea constituirii depozitului legal a fost consacrată la 28 decembrie 1537 de Francisc I, regele Franței prin emiterea unui edict, așa numita, „*Ordonanță de la Montpellier*” al cărei scop era acela ca „*din toate operele tipărite în Franța, să se trimită un exemplar pentru biblioteca regală*” (Andrei Oțetea, *Renașterea și reforma*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 232; Philippe Schuwer, *Tratat practic de editare*, traducere de Doina Lică și Beatrice Stanciu, Ed. Amarcord, Timișoara, 1999, p. 159). În introducerea ordonanței, regele, căruia îi va fi recunoscută acțiunea deosebit de benefică pentru arte și litere, se felicita pentru ideea sa: „*(...) am făcut atâtea și am lucrat atât de bine și cu atâta grijă încât am redat pe deplin și am redus forța pură, lumina și claritatea operelor bune la așa-zisul nostru regat*”. De altfel, scopul și obiectivele trimiterii unui exemplar din fiecare carte tipărită în Franța rezultă chiar din prima parte a Ordonanței: „*(...) am deliberat să retragem, să punem și să adunăm în biblioteca noastră toate operele demne de a fi văzute, care au fost sau care vor fi create compilate, extinse, corectate și modificate în vremea noastră pentru a apela la aceste cărți, dacă cumva s-ar pierde ulterior din memoria omenirii, sau născut imuabile ori diferite față de prima lor publicare autentică*” [„*(...) nous avons délibéré de faire retirer, mettre et assembler en notre librairie toutes les oeuvres dignes d'être vues qui ont été ou qui seront faites, compilées, amplifiées, corrigées et amendées de notre tems pour avoir recours auxdits livres, si de fortune ils étoient cy après perdus de la mémoire des hommes, ou aucunement immués, ou variés de leur vraye et première publication*”]. A se vedea Claude

Această prevedere ce a provocat numeroase polemici printre personalitățile vremii care doreau reformularea sau abrogarea articolului 9, printre aceștia, unul dintre cei mai „activi”, a fost diplomatul Trandafir G. Djuvara³¹. De exemplu, la Congresul literar și artistic internațional ce a avut loc la Paris în 1900, în calitate sa de membru fondator al Asociației literare și artistice internaționale (ALAI), Djuvara a propus și congresul a votat, rugămintea ca guvernele statelor membre să intervină pe lângă „Guvernul regal al României” ca acesta să solicite „dela Corpurile legiuitoare suprimarea art. 9” al Legii presei din 1862, referitor la „depozitul operelor artistice și literare”³².

Peste 23 de ani, această lege a fost modificată prin Legea exemplarelor obligatorii din 2 aprilie 1885 prin care „fie-ce tipograf era îndatorit de a depune trei exemplare din ori-ce broșură, ziar sau veri-ce imprimat, la Biblioteca centrală din București, la Biblioteca Academiei Române și la Biblioteca din Iași”³³.

Obligația constituirii depozitului național reglementar și consecințele neîndeplinirii lui au făcut obiectul unor litigii, judecate de instanțele vremii. Astfel, într-o decizie a Curții de Apel București se arăta că „Pentru ca proprietatea literară și artistică să poată fi adusă la cunoștința celor de al treilea și pentru ca autorul să se poată prevala de dreptul exclusiv de reproducțiune, trebuia ca el să fi făcut depunerile cerute de art. 9 din Legea presei la Ministerul de Instrucțiune, dar acea depunere nefiind făcută, rezultă că toate aceste portrete din colecțiunea reclamantului au rămas în domeniul public”³⁴. În sens contrar, într-o decizie a Curții de Apel Galați din 20 aprilie 1900, se arată că „autorul unei opere literare sau artistice nu e obligat sub pedeapsă de pierderea dreptului de a-și proba proprietatea numai în modul

Fournier, *Le dépôt légal* (Depozitul legal), Documentation et bibliothèques (Documentare și bibliotecă), vol. 39, nr. 2/1993, pp. 95-99, disponibilă în <http://www.erudit.org/revue/documentation/1993/v39/n2/1028743ar.html?vue=resume> (accesată la 4 februarie 2017).

Peste numai șase decenii, în 1617, regele francez Ludovic al XIII-lea a emis un nou edict prin care librarii erau obligați să doneze câte 2 exemplare din fiecare carte tipărită iar peste alte patru decenii, în 1658, regele Ludovic al XIV-lea a mărit la 3 numărul exemplarelor ce trebuiau date pentru biblioteca regală (Pentru detalii, recomandăm a se vedea Perpessicius, *Din istoricul depozitului legal*, în „Depozitul legal, Buletinul Secției Bibliologice”, nr. 1/1932, Ed. Institutului Social Român, pp. 3-9).

³¹ Trandafir G. Djuvara (1856-1935) a fost un diplomat român de prestigiu. În calitate de membru fondator, din anul 1878, al Asociației Literare și Artistice Internaționale (ALAI), cu sediul la Paris, a participat la toate congresele și conferințele acesteia. Djuvara este primul român care a discutat competent și cu perseverență chestiunea drepturilor de autor, insistând, în mod deosebit, asupra drepturilor autorilor străini traduși la noi în țară.

³² Trandafir G. Djuvara, *Dreptul de autor al străinilor în România*, Tipografia L'Independence Romaine, București, 1907, p. 18.

³³ *Ibidem*, p. 12.

³⁴ Curtea de Apel București, secțiunea a III-a, sentința nr. 4 din 21 ianuarie 1893, în „Dreptul” nr. 13/1983, apud Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 87.

prescris de Legea presei, care creează o simplă prezumție de proprietate. Din contră, poate proba dreptul de proprietate a operei în toate modurile organizate de Codul civil și profesorii au făcut aceasta cu suficiență în justiție”³⁵.

Articolul 9 al acestei legi a fost abrogat prin Legea din 23 martie 1904 pentru obligațiile atelierelor de arte grafice³⁶, deoarece s-a considerat că această formalitate este grea și incomodă, mai ales pentru autorii străini³⁷.

Cu privire la abrogarea acestui articol, într-o decizie a Curții de Apel București din 24 mai 1906 se arăta că art. 9 al legii din 1862 a fost abrogat în mod expres prin art. 13 final al legii din 23 martie 1904 și le-a înlocuit cu altele „în scop de a păstra pentru generațiile viitoare toată activitatea intelectuală scrisă în țară”. Din aceste considerente legea „obligă numai pe proprietarii atelierelor de arte grafice a trimite un număr oarecare de exemplare la Academia Română sau Biblioteca Centrală din Iași și la Fundația Universitară Carol I, și aceasta numai sub pedeapsă de amendă și despăgubiri civile către bibliotecari în caz de contravenție”. Prin urmare, se arată în decizia citată, „în starea actuală a legislațiunii noastre nu mai există pentru nimeni formalitatea unui depozit legal, pentru constatarea și conservarea drepturilor autorilor sau cesionarilor lor; că obligațiunea trimiterii operelor la bibliotecile naționale are un alt caracter și un alt scop decât acelea ale depozitului ce-l prevedea art. 9 din Legea presei din 1862”³⁸.

³⁵ Curtea de Apel Galați, secțiunea 2, audiența de la 20 aprilie 1900, în Dreptul nr. 57/1900, p. 461, *apud* Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 87.

³⁶ Publicată în M. Of. nr. 290 din 23 martie 1904.

³⁷ Pentru detalii, a se vedea Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 83.

³⁸ Curtea de Apel București, sentința civilă nr. 636, audiența de la 24 mai 1906, în „Dreptul” nr. 43/1906, *apud* Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *op. cit.*, p. 86. La 19 decembrie 1922 art. 1 al Legii din 1904, referitor la numărul și locul unde trebuiau trimise documentele, este modificat mărindu-se, atât numărul exemplarelor ce trebuiau trimise, cât și numărul bibliotecilor care erau obligate să le primească. Astfel, s-a stabilit ca numărul obligatoriu al exemplarelor transmise să fie de 14 iar numărul bibliotecilor la 8 (Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Universității din Iași, Biblioteca Universității din Cluj, Biblioteca Universității din Cernăuți, Biblioteca „Ateneului Român”, Biblioteca din Chișinău, la toate câte două exemplare, iar la Biblioteca Fundației Universitare „Carol I” din București și Biblioteca Asociației „Astra” din Sibiu, câte un exemplar). Mai târziu, prin diferite alte „dispoziții” numărul exemplarelor a ajuns la 18 iar al bibliotecilor la 10 (Avram Todor, *Legea pentru obligațiile atelierelor grafice față de biblioteci. Condițiile aplicării lor*, în Depozitul legal, Buletinul Secției Bibliologice”, nr. 1, 1932, Ed. Institutului Social Român, p. 15). Legea din 1904, căreia pe parcursul timpului i-au fost aduse unele modificări, a fost în vigoare vreme de aproape patru decenii, (până la adoptarea Legii nr. 444/1941, publicată în M. Of. nr. 115 din 17 mai 1941), pentru depozitul legal față de Biblioteca Academiei Române și alte biblioteci, act normativ ce a fost în vigoare până la 17 mai 1974, când a fost abrogată prin Decretul nr. 691/1973 privind declararea ca abrogată a unor acte normative.

În art. 10 al legii de la 1862 se prevedea că după trecerea a 10 ani de la moartea autorului „*opera cade în domeniul public și fiecare este liber a o reproduce prin tipar, sculptură sau litografie*”.

3. Textul Legii presei de la 1862 (referitoare la proprietatea literară și artistică)

Art. 1.

Autorii de tot felul de scrieri, compozitori de muzică, sau desenatorii, cari vor săpa sau litografia tablourile ori desenurile lor, în tot cursul vieții lor, se vor bucura ca de o proprietate a lor de dritul exclusiv de a reproduce și a vinde operele lor în tot Principatul, sau de a trece către alții această proprietate a lor, fiindu-le acest drit recunoscut după lege în ființă.

Art. 2.

Moștenitorii acestora sau cesionarii cătră care au trecut dritul lor, se vor bucura de același drit, în termen de 10 ani, după moartea autorului sau compozitorului.

Art. 3.

Jurnalele și alte foi periodice sunt proprietate a persoanelor sau a societăților cari le publică, dritul proprietăței le este inchezășuit, întocmai după articolele de mai sus; articolele ce autorii sau proprietarii lor nu vor voi ca să se reproducă în alte jurnale, vor trebui a purta la început nota, că reproducerea este oprită, se înțelege numai articolele literare și științifice.

Art. 4.

Compunerile dramatice asemenea în termenele de mai sus, nu pot fi reprezentate pe niciun teatru, nici nu pot fi publicate, fără învoirea autorului.

Art. 5.

Traducțiunile nu intră în categoria articolelor de mai sus, decât pentru textul traducerei, fiind fiecare liber de a face alte traduceri de pe textul original al scrierei, asemenea extractele ce se fac din alte scrieri spre a se încunoștiința pe public despre valoarea acestora prin critice și comentarii, nu jignesc proprietatea streină.

Art. 6.

Toate dregătoriile administrative sunt datoare a confisca după cererea și în folosul autorului, a compuitorului, a desemnatorului, a traducătorului sau, a moștenitorilor acestora, ori a cesionarilor, toate exemplarele